

LES HEURES TRAMERIE

Op 8 december 2015 kon het Fonds Claire en Michel Lemay bij Sotheby's in Londen het *Tramerie Getijdenboek* verwerven. Dit manuscript is van groot belang voor de kennis van de Doornikse verluchtungskunst van het begin van de 16e eeuw. Het getijdenboek werd waarschijnlijk rond 1420-1430 besteld door een in Frankrijk wonende Engelsman en werd bijna een eeuw later voltooid voor rekening van een inwoner van Doornik. In de kalender komen erg lokale feesten voor, zoals dat van de H. Eleuteris, de H. Piatus of van de wijding van de kathedraal. De miniaturen kwamen tot stand in een periode dat Doornik 'bonne ville de France' ('goede stede van Frankrijk', of stad van eerste orde) was, en weldra door de Engelsen zou worden veroverd om later door Karel V te worden geannexeerd. Hun stijl getuigt van zowel Franse als Vlaamse invloeden.

Een getijdenboek is een bundel van korte brevier- en andere gebeden bestemd voor leken. Het is vergelijkbaar met het brevier van geestelijken en bood de leek die over weinig tijd beschikte, de mogelijkheid tot vereenvoudigde godsdienstoefeningen. Het is tegelijk ook een rijk geïllustreerd luxe object, een uiterlijk teken van rijkdom dat getuigt van de sociale status van zijn bezitter.

beheerd door de Koning Boudewijnstichting

Stichting van openbaar nut

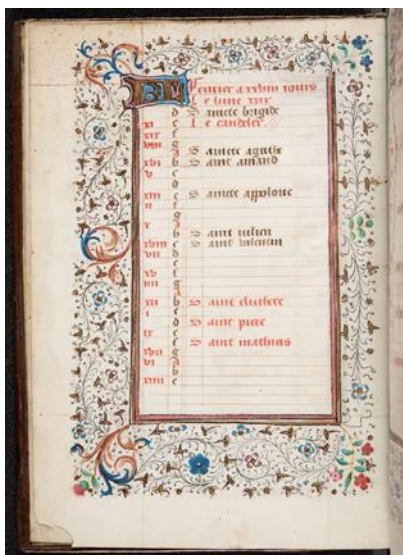
BREDERODESTRAAT 21 - 1000 BRUSSEL

TEL +32-2-511 18 40 KBS-FRB.BE GOEDEDOELEN.BE INFO@KBS-FRB.BE

Fonds Claire en Michel Lemay

PERSDOSSIER

Het *Tramerie Getijdenboek* ontstond in meerdere campagnes. De eerste versie dateert van 1420-1430 en werd in Parijs of misschien Doornik verwezenlijkt. De tweede dateert van meer dan een eeuw later en kwam in de 'stad met de vijf klokkentorens' (bijnaam voor Doornik) tot stand. Een dergelijke 'recyclage' van een kostbaar manuscript, dat een grote investering was voor zijn eigenaar, was niet ongebruikelijk. Net als voor gebouwen – zoals de kathedraal van Doornik – bood dit de gelegenheid om een oud werk aan de smaak van de dag aan te passen.

Het *Tramerie Getijdenboek* vertelt een boeiend verhaal. Zijn opeenvolgende eigenaren zijn te vinden in Parijs, in Doornik en Noord-Frankrijk. Ze lieten allen hun sporen na in een boek dat aan hun wensen en noden werd aangepast.

Hoewel de opdrachtgever onbekend blijft, wordt vermoed dat het om een Engelsman gaat omdat de requiemmis bedoeld is voor Salisbury en dat de litanie tal van heiligen van over het Kanaal bevat. Het onvoltooide manuscript werd vervolgens afgewerkt in Doornik. Op dat moment werden de typische Doornikse heiligennamen, die in het rood zijn weergegeven om hun belangrijkheid te benadrukken, en ook de meeste van de miniaturen toegevoegd. Op twee voorstellingen van evangelisten zijn bovendien wapens te zien die lijken overeen te komen met die van de Doornikse familie

Dennetière, die rond de tijd dat het manuscript werd herwerkt, in de adelstand werd verheven.

beheerd door de Koning Boudewijnstichting

Stichting van openbaar nut

BREDERODESTRAAT 21 - 1000 BRUSSEL

TEL +32-2-511 18 40 KBS-FRB.BE GOEDEDOELEN.BE INFO@KBS-FRB.BE

Op basis van andere toevoegsels kunnen we het verbazende parcours van het *Tramerie Getijdenboek* reconstrueren. Uit vermeldingen van geboorten, dopen en overlijdens die tussen 1598 en 1612 op de schutbladen werden aangebracht, blijkt dat het boek in het begin van de 17e eeuw in het bezit was van François de La Tramerie, baron van Roisin (Henegouwen) en gouverneur van Aire-sur-la-Lys [Ariën-aan-de-Leie in Noord-Frankrijk] en zijn echtgenote Marie de Bernemicourt, dochter van de Doornikse Jeanne Cottrel. Op een van de schutbladen is het ex-libris gekleefd van Anne Thérèse Philippine, gravin van Yve (1738-1814), een bijzondere vrouw die een belangrijke rol heeft gespeeld in de Brabantse Omwenteling in 1789. Deze intellectuele hield salon in Brussel en bezat tal van opmerkelijke boeken, waaronder een volledig exemplaar van de Gutenbergbijbel. Tot voor kort was het *Tramerie Getijdenboek* in het bezit van de Amerikaanse filantropen James E. en Elizabeth J. Ferrell, eigenaren van het bedrijf Ferrellgas, de belangrijkste verdeler van propaangas in de Verenigde Staten.

Het *Tramerie Getijdenboek* bevat bijzonder geraffineerde miniaturen met schitterende kleuren. Alle pagina's van het boek zijn verlucht, waaronder vijftien volbladminiaturen omzoomd met overvloedige randversieringen van lofwerk waarin zich vogels, insecten, fabeldieren en grotesken verschuilen. De kunstenaar was niet spaarzaam met het goud om de pagina's een extra glans te geven. De tekst is verfraaid met versierde initialen of verlucht met opmerkelijk vindingrijke motieven. Deze decoratieve elementen dienden niet alleen om de pracht en praal van het boek te vergroten, maar zorgden er ook voor dat de lezer zich gemakkelijker kon oriënteren in de vrij overladen tekst.

De verluchtingen zullen nog grondiger bestudeerd worden, maar een eerste onderzoek geeft al een idee van hun belangrijkheid: 'De boetedoening van David' kan worden toegeschreven aan de Meester van de Harvard Hannibal, een Parijzenaar die wellicht naar het noorden vluchtte toen de Engelsen de Franse hoofdstad bezetten. De miniatuur van David is mogelijk een spoor van zijn verblijf in Doornik. Rond 1510-1520 begon in Doornik een tweede verluchttingscampagne. De kunstenaar werd tot nog toe niet geïdentificeerd, maar het gaat vrijwel zeker om een inwoner van Doornik. Verder onderzoek zal zeker leiden tot een grotere precisering van zijn profiel en wellicht tot zijn identificatie. Het betreft alleszins een belangrijk Doorniks schilder, want hij werkte voor eersterangs opdrachtgevers, onder wie een stadsgouverneur en een bisschop. Momenteel kunnen vier manuscripten aan hem worden toegeschreven, waaronder een getijdenboek voor Théroouanne [Terwaan], wat eens te meer getuigt van de banden met Noord-Frankrijk.

beheerd door de Koning Boudewijnstichting

Stichting van openbaar nut

BREDERODESTRAAT 21 - 1000 BRUSSEL

TEL +32-2-511 18 40 KBS-FRB.BE GOEDEDOELEN.BE INFO@KBS-FRB.BE

Het *Tramerie Getijdenboek* is een van de zeldzame nog bestaande voorbeelden van de Doornikse miniatuurkunst van het begin van de 16e eeuw. Het onderzoek zal een nieuw licht werpen op de geschiedenis van de schilderkunst in de voormalige Nederlanden op het einde van de middeleeuwen en op de belangrijke rol die Doornik daarin heeft gespeeld.

Het Bestuurscomité van het Fonds Claire en Michel Lemay heeft besloten om dit kostbare manuscript in bewaring te geven aan de Stadsbibliotheek van Doornik. Een uitstekende keuze want deze instelling verloor een groot deel van haar erfgoed bij de luchtaanval en het bombardement van 17 mei 1940. Het gebouw met zijn 70 000 boeken ging toen in de vlammen op. Dankzij de heldhaftigheid van het personeel van de bibliotheek, konden toen 27 van de 247 manuscripten worden gered – waaronder de befaamde Doornikse versie van de *Roman de la Rose*.

Vijfenzeventig jaar later is het *Tramerie Getijdenboek* het eerste manuscript dat het door de oorlog zo geteisterde bibliotheekfonds komt verrijken. Dit kostbare boek is een prachtige aanvulling van de vier getijdenboeken die in 1940 konden worden gered. Dankzij het Fonds Claire en Michel Lemay, keert het na lange omzwervingen terug naar zijn stad en

zal er samen kunnen schitteren naast het sublieme zogenaamde *Getijdenboek van Hendrik VIII*, een van de meesterwerken van de schilder en verluchter Simon Marmion uit Valenciennes.

Informatie en beeldmateriaal

Perscontact

Josse Abrahams, abrahams.j@kbs-frb.be, tel +32-2-549 02 56, GSM +32 495 54 61 42

Voor bijkomende inlichtingen:

Anne De Breuck, debreuck.a@kbs-frb.be, tel +32 2 549 61 54

beheerd door de Koning Boudewijnstichting

Stichting van openbaar nut

BREDERODESTRAAT 21 - 1000 BRUSSEL

TEL +32-2-511 18 40 KBS-FRB.BE GOEDEDOELEN.BE INFO@KBS-FRB.BE